

Spis treści

Wprowadzenie	11

Część pierwsza

Fenomen artystyczny czy nowy styl pisarstwa historycznego? Prace historyczne Szajnochy w opiniach historyków w XIX i XX wieku

1. Wczesna recepcja pisarstwa historycznego Szajnochy	41
1.1. Krytycy i pisarze w roli czytelników pierwszych prac historycznych Szajnochy	42
1.2. „Nic na świecie trudniejszego nad opowiadanie historii”. Kraszewski o <i>Bolesławie Chrobrym</i> Szajnochy	44
1.3. „Dziś inaczej pojmujemy historią”. Bartoszewicz o nowej historii Szajnochy	53
1.4. „Przymioty potrzebne historykowi malowniczej szkoły”. Koźmian o cechach narracji historycznej Szajnochy	62
2. Czytelnik współtworzący a ostateczna wersja <i>Jadwigi i Jagielly</i> ...	66
2.1. Fisz w roli czytelnika krytycznego – współtworzącego	66
2.2. Maciejowski polemicznie o <i>Jadwidze i Jagielle</i> Szajnochy ..	70
2.3. Odpowiedź Szajnochy na recenzje Fisza i Maciejowskiego	75
2.4. Świadczenia recepcji <i>Jadwigi i Jagielly</i> w korespondencji prywatnej czytelników	77
3. Całościowe oceny dorobku historycznego Szajnochy do końca XIX wieku	81
3.1. Szajnocha w artykułach przeglądowych – szeroki adres odbiorców literatury historycznej	81
3.2. Powtórna ocena prac historycznych Szajnochy w ujęciu Bartoszewicza	86
3.3. „O niesprawiedliwości krytyki względem Szajnochy”. Obrona prac Szajnochy w argumentacji Kalickiego	92
3.4. Między wspomnieniem a pamięcią udokumentowaną. Droga do biografii Szajnochy	103
3.5. Omówienia prac historycznych Szajnochy w popularnych zarysach historii literatury polskiej	111

4. Zmiana horyzontu oczekiwań czytelników krytycznych prac Szajnochy jako przejaw tendencji rozwojowych w polskiej historiografii drugiej połowy XIX i początku XX wieku	120
4.1. Stanowiska krytyczne wobec <i>Lechickiego początku Polski</i> ...	120
4.2. Liske o pracach Szajnochy na łamach niemieckiej prasy fachowej. Rola krytyki w procesie profesjonalizacji historii ..	127
4.3. Między antycypacją a imputacją poglądów Szujskiego. Refleksja Kalickiego o miejscu Szajnochy w polskiej historiografii	135
4.4. „Hermeneutyka intuicyjna” Szajnochy w ujęciu Jana K. Kochanowskiego	144
5. Zmiana perspektywy badawczej wobec prac Szajnochy w XX wieku	151
5.1. Przełomowy charakter badań historiograficznych Ludwika Finkla.	151
5.2. Pisarstwo historyczne Szajnochy w szerokim ujęciu kulturowym	158
5.3. Myśl historyczna Szajnochy w refleksji historyków historiografii w drugiej połowie XX i początku XXI wieku	165
6. Rozwój recepcji pisarstwa historycznego Szajnochy. Podsumowanie.	170

Część druga

Romantyczne powinowactwa historii i literatury. Rozszerzenie horyzontu recepcji i interpretacji prac historycznych Szajnochy

1. Między opowiadaniem historycznym a powieścią historyczną. Refleksja Szajnochy o relacjach historii i literatury	181
2. Literackie źródła inspiracji prac historycznych Szajnochy	189
2.1. Rozszerzenie horyzontu interpretacji o kontekst krytycznoliteracki pierwszej połowy XIX wieku	189
2.2. Recepcja powieści historycznych Scotta w Polsce w pierwszej połowie XIX wieku jako składnik horyzontu oczekiwań ówczesnych czytelników	192
2.3. Powieści Scotta w opiniach krytyków i historyków – odmiennie horyzonty oczekiwań	195
2.4. Dyskusje i polemiki wokół powieści historycznej w polskiej prasie doby międzypowstaniowej	203
2.5. Koncepcja powieści dokumentarnej Kraszewskiego – poszukiwanie alternatywnego modelu powieści historycznej	207
2.6. Krytyczny dwugłos Szajnochy i Kraszewskiego o roli powieści historycznej	214

3. Inspiracje historiograficzne prac historycznych Szajnochy	220
3.1. Rozszerzenie horyzontu interpretacji prac historycznych Szajnochy o nurt historiografii narracyjnej	220
3.2. Twórcza recepcja Scotta inspiracją dla dziewiętnastowiecznego narracyjnego nurtu historiografii	225
3.3. Konkretyzacja metody narracyjnej na przykładzie Barante'a i Thierry'ego	238
3.4. Koncepcja „historii opowiadającej” Lelewela jako źródło inspiracji metodologicznej Szajnochy	250
3.5. Romantyczny horyzont oczekiwań w lelewelowskiej recepcji prac Naruszewicza i Czackiego	255

Część trzecia

Nowe interpretacje pisarstwa historycznego Szajnochy

1. „Charakteryzowanie historyczne” jako podstawowa kategoria refleksji Szajnochy o narracji historycznej	265
1.1. Próba konceptualizacji kategorii	265
1.2. „Kunszt historyczny” i „kunszt dziejopisarSKI” – dwie kompetencje historyka	269
1.3. „Charakteryzowanie historyczne” na przykładzie <i>Jadwigi i Jagiełły</i>	275
2. Szkice historyczne Szajnochy – nowy gatunek historiograficzny . .	281
2.1. Esej historyczny jako studium konstruowane	281
2.2. „Jak zmienić dziejopisarstwo w kunszt prawdziwy”?	283
2.3. Krytyka historyczna i sztuka opowiadania w szkicach	286
2.4. „Matka królów” czyli traktat o wychowaniu dzieci królewskich	291
2.5. Strategia narracyjna esejów Szajnochy – podsumowanie . .	296
3. Narracja i dyskurs wobec tematu tabu w historiografii na przykładzie <i>Jadwigi i Jagiełły</i>	300
3.1. Pomocniczy charakter kategorii tabu w wyjaśnianiu praktyk kulturowych historyków	300
3.2. Polemika Szajnochy ze stanowiskiem Łętowskiego i Moraczewskiego	303
3.3. Mechanizm tabuizacji postaci Jadwigi u Szajnochy	308
3.4. Przykłady tabuizacji Jadwigi w dramatach historycznych . .	314
3.5. Przykład detabuizacji Jadwigi w historiografii współczesnej . .	321
4. Romantyczny wymiar historycznych bohaterów Szajnochy	325
4.1. „Upostaciowanie przeszłości” jako wielofunkcyjna kategoria pojęciowa Szajnochy	325
4.2. Galeria postaci historycznych w pracach Szajnochy	329

4.3. Strategia kreowania postaci historycznych	332
4.4. Kazimierz Wielki jako historyczne wcielenie idei króla narodowego w <i>Odrodzeniu się Polski za Władysława Łokietka</i>	334
4.5. „Charakteryzowanie historyczne” na przykładzie postaci królowej Jadwigi	337
4.6. Psychologiczna motywacja działań Krzysztofa Opalińskiego – jako przykład intuicyjnej hermeneutyki źródeł	338
4.7. <i>Mściciel</i> , opowieść o „domowo-bohaterskim” życiu na kresach wschodnich	342
5. Dialog Szajnochy z tradycją sarmacką w <i>Dwu latach dziejów naszych</i>	347
5.1. Dekonstrukcja mitu Kozaczyzny jako współczesna perspektywa interpretacji dzieła	347
5.2. Temat „ukrainny” – intencja autora w świetle korespondencji	350
5.3. Strategia narracyjna nastawiona na wyjaśnienie przyczyn i przebiegu konfliktu z Kozakami	353
5.4. Charakterystyka Kozaczyzny w ujęciu Szajnochy	359
5.5. Kozaczyzna a romantyczne nawiązania do tradycji sarmackiej	364
Uwagi końcowe	371
Bibliografia	377
Indeks osób	395
Summary	403